

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.2.40](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.2.40)

УДК 316.4

С. М. Бондаренко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування, Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID ID: 0000-0001-7183-1395

Н. В. Бугас,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування, Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID ID: 0000-0002-5858-0285

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

S. Bondarenko

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Public Administration, Kyiv National University of Technologies and Design

N. Buhas

PhD in Economics, Associate Professor, of the Department of Management and Public Administration, Kyiv National University of Technologies and Design

SOCIAL POLICY OF THE STATE AS A BASIS FOR ENSURING SOCIAL DEVELOPMENT

Соціальна політика є складовою внутрішньої політики держави. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм можливості отримати необхідні матеріальні, культурні та духовні блага. Соціальна політика має специфічні особливості, такі як гуманістичне спрямування, орієнтованість на розвиток людини. Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ та розбудови відносин між працівниками при їх створенні. Політика держави повинна бути спрямована як на соціальне забезпечення, соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я, освіту, так і на підтримку соціально орієнтованих сфер діяльності, зокрема харчову та легку промисловість. Актуальним завданням є цифровізація роботи соціальних служб з метою створення комфортних умов отримання соціальної допомоги людям, які її потребують. Соціальна політика вирішальною мірою впливає на стратегію конкуренції держави на світовому ринку та конкурентоспроможність національної економіки, так як забезпечує розвиток людського потенціалу, соціальну стабільність у суспільстві, покращення інвестиційно-інноваційного клімату в країні.

Social policy is part of domestic policy. It crucially depends on the state of the country's economy. The implementation of social policy of the state is based on meeting the material, cultural and spiritual needs of citizens, the formation of harmoniously developed members of society. Social policy is a method of state regulation of a market economy through the distribution and

redistribution of public goods. Under market conditions, the state is forced to redistribute profits from economic activities in order to protect vulnerable populations. The purpose of such distribution is to eliminate the differentiation of incomes, social protection of those citizens who due to objective and subjective reasons cannot ensure a decent existence. Social policy not only redistributes material and cultural goods, but also regulates the relations of workers in their creation. There is a direct relationship between economic growth and social progress in society. The effectiveness and efficiency of the social policy of the state crucially depends on the state of the national economy. Social and economic policies constitute the domestic policy of the state, so the effectiveness of implementation depends on their balance. Social policy of the state has an active and passive component. Active policy regulates labor relations, labor market and employment, provides jobs. Passive policy is aimed at supporting socially vulnerable groups. State social policy should focus not only on social security and social assistance, housing programs, health care and education. The food industry, clothing and footwear also need state support. The urgent task is to digitize the work of social services in order to create comfortable conditions for receiving social assistance to people who need it. The main mechanisms for implementing social policy are compulsory and voluntary social insurance. The social policy of the state is implemented through social programs based on the legal framework of the country, which ensures the satisfaction of social needs, social protection, social security, and this, in turn, contributes to the establishment of social justice in civil society. Social policy has a decisive influence on the state's competition strategy in the world market and the competitiveness of the national economy, as it ensures the development of human potential, social stability in society, improving the investment and innovation climate in the country.

Ключові слова: соціальна політика держави; соціальний розвиток; механізми реалізації соціальної політики; соціальний захист; соціальна допомога; соціальне забезпечення; соціально-економічний показник.

Key words: social policy of the state; social development; mechanisms of realization of social policy; social protection; social assistance; social security; socio-economic indicator.

Постановка проблеми. Глобалізаційні та інтеграційні процеси в межах світового господарства актуалізували необхідність розробки нової парадигми соціального розвитку, в якій завданнями є не тільки досягнення кількісного зростання, але і забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Соціальна політика є складовою частиною внутрішньої політики держави. Вона вирішальною мірою залежить від стану економіки країни. Реалізація соціальної політики держави базується на задоволенні матеріальних, культурних і духовних потреб громадян, формуванні гармонійно розвинених членів суспільства.

У сучасних умовах метою соціальної політики держави в Україні є забезпечення рівня життя населення відповідно до стандартів Європейського Союзу. Тривалий перехідний період до ринкової економіки, нестабільність в економіці призвели до появи соціальних проблем у суспільстві, таких як диференціація доходів населення, стрімке поширення бідності, поява внутрішньо переміщених осіб, раптова бідність громадян та ін. На вирішення цих проблем повинна бути спрямована соціальна політика України на сучасному етапі ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної політики держави розглядалися у працях таких учених, як: Ганслі Т.М., Квітка А.В., Колот А.М, Климанська Л.Д., Лопушняк Г.С., Мних М.В., Моторнюк У.І., Савка В.Є., Скуратівський В.А., Хома Н.М. та ін. Загальні методологічні та методичні підходи до формування соціальної політики держави наведено у джерелах [1-10]. Незважаючи на широке коло наукових досліджень в цій сфері, вказані проблеми потребують подальшого розгляду та вдосконалення.

Метою дослідження є удосконалення методологічних, методичних і практичних підходів до формування соціальної політики держави як основи забезпечення соціального розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день немає загальноприйнятого визначення соціальної політики, підходи окремих авторів до розкриття її сутності відрізняються. У джерелі [8] надається визначення соціальної політики у вузькому та широкому розумінні. Соціальна політика у вузькому розумінні – це система заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян, вирішення завдань так званої «великої п'ятірки»: соціального забезпечення, житлових програм, охорони здоров'я, освіти та служб соціальної допомоги і ресоціалізації. Соціальна політика у широкому розумінні – це регулювання соціальної сфери, соціальних відносин з метою налагодження оптимального функціонування суспільної системи в цілому, створення умов

задоволення соціальних інтересів людей, їх всебічного розвитку. Обґрунтованість завдань, цілей, проектів і програм, що стосуються сфери соціального життя суспільства, підкріплені фінансуванням з державного бюджету є передумовою сильної державної соціальної політики.

Вчений Мних М.В. наводить наступне визначення: «соціальна політика – підсистема політики держави, спрямована на регулювання соціальних відносин, соціальний розвиток та забезпечення соціальної перспективи» [5].

Моторнюк У.І. теж вважає доцільним розглядати соціальну політику як ключового чинника соціальної держави у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні соціальна політика – це цілеспрямована діяльність суб'єктів з метою забезпечення соціального захисту і створення умов для формування безпечного соціального середовища людини. Іншими словами – це діяльність суб'єктів соціально-політичного життя, спрямована на формування соціальної безпеки людини й суспільства. У широкому розумінні соціальна політика – це система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалися у суспільстві на певному етапі його розвитку і здійснюється на основі певних принципів і засад з метою забезпечення оптимального функціонування й розвитку соціальних відносин [6]. Разом з тим автор вважає розділення визначень на вузьке і широке розуміння соціальної політики умовним. Існує цілісна соціальна політика, що охоплює і вузький і широкий її зміст.

Як видно із наведених визначень, у розумінні вчених соціальна політика виступає як складова політики держави, система заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян.

Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ. В умовах ринкових відносин держава змушена здійснювати перерозподіл прибутків від економічної діяльності з метою захисту вразливих верств населення, усунення диференціації доходів у суспільстві, соціальний захист тих громадян, хто внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин не може забезпечити собі гідне існування.

Існують трактування соціальної політики держави як комплексу заходів, спрямованих на узгодження інтересів різних соціальних груп у сфері виробництва та розподілу. Дійсно, соціальна політика здійснює не лише перерозподіл матеріальних та культурних благ, але і регулює відносини працівників при їх створенні.

Між економічним зростанням та соціальним прогресом у суспільстві існує пряма залежність. Результативність та ефективність соціальної політики держави вирішальною мірою залежить від стану національної економіки країни. Соціальна та економічна політика складають внутрішню політику держави.

Як відомо, соціальна політика держави має активну і пасивну складову. Активна політика регулює трудові відносини, ринок праці та зайнятість, забезпечує робочі місця. Пасивна політика спрямована на підтримку соціально незахищених верств населення.

У 2015 році на Саміті ООН світовими лідерами прийнято 17 глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР). Глобальні цілі офіційно вступили в силу 1 січня 2016 року і будуть актуальними до 2030 року. Протягом наступних років країни будуть спрямовувати свої зусилля на ліквідацію соціальних проблем у суспільстві, у першу чергу на подолання бідності, вирішення проблем голоду, підтримання хорошого здоров'я, якісної освіти, відповідального споживання, миру та справедливості та ін. Багаті і бідні країни повинні активно сприяти процвітанню людей, що зараз живуть на планеті, а також наступних поколінь та захисту планети. Хоча цілі розвитку тисячоліття не мають юридичної сили, очікується, що уряди країн добровільно приймуть на себе відповідальність і забезпечать сприятливий клімат в країні для їх досягнення. Державні органи несуть відповідальність за досягнення цих цілей та впровадження їх у життя.

Соціальна політика держави повинна бути спрямована не тільки на соціальне забезпечення та соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я та освіту. Підтримки держави потребують також такі соціально орієнтовані сфери діяльності, як харчова та легка промисловість, які виробляють важливі для людей продукти харчування, одяг та взуття.

Мета соціальної політики держави полягає в забезпеченні позитивних соціальних змін та соціального розвитку суспільства на основі соціальної справедливості, соціальної рівноправності, соціального захисту людей.

Основними завданнями соціальної політики є соціальний захист населення шляхом застосування компенсаційних виплат та субсидій від підвищення цін, проведення індексації; надання допомоги найбіднішим верствам населення; гарантований рівень мінімальної заробітної плати; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; житлове забезпечення; матеріальна допомога родинам, що мають дітей; споживання громадянами культурних благ та ін.

Суб'єктами соціальної політики в країні виступають державні органи, об'єднання роботодавців, об'єднання працівників, бізнес-структури (підприємства, організації), громадські організації, громадяни.

Об'єктами соціальної політики є працездатне населення та непрацездатне (інваліди, люди похилого віку), соціально вразливі верстви населення (сім'ї з низькими доходами, інваліди, студенти, люди похилого віку тощо). Об'єктами є також ринок праці та трудові відносини.

Принципи соціальної політики держави: забезпечення соціальної справедливості у суспільстві та соціальної безпеки; формування соціальної солідарності всіх верств населення; розвиток соціального партнерства; гарантування доступності освіти; охорона здоров'я громадян; пенсійне забезпечення у похилому віці; створення умов для свободи вибору професії, місця проживання; забезпечення права на професійні об'єднання та ін.

Механізми реалізації соціальної політики держави наведено на рис. 1.

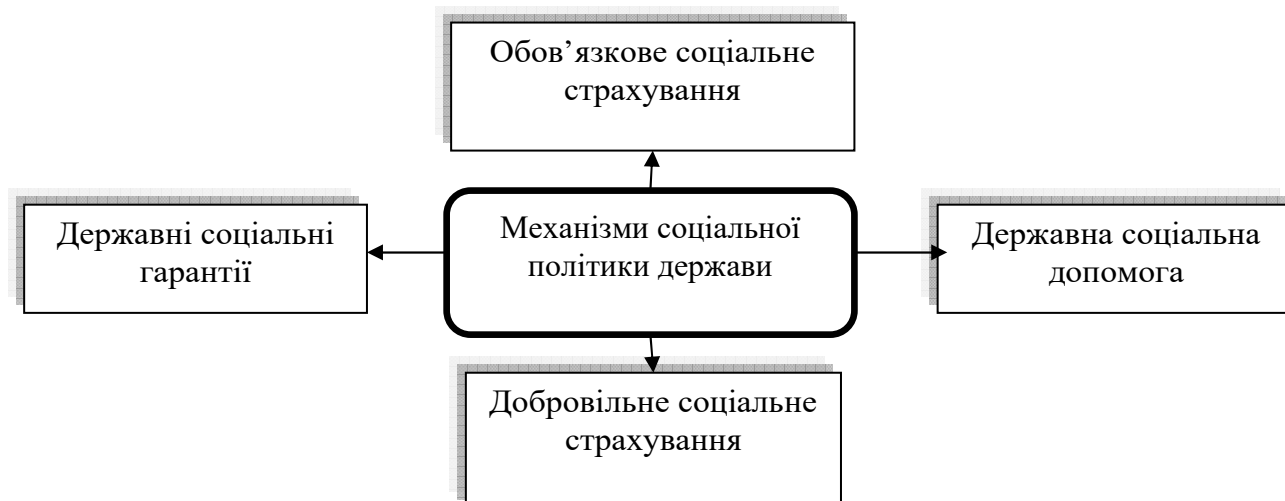

Рис. 1. Механізми реалізації соціальної політики держави

Основними механізмами реалізації соціальної політики є обов'язкове та добровільне соціальне страхування. До обов'язкового відноситься пенсійне та медичне страхування, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Добровільне соціальне страхування – це страхування громадян, які займаються підприємницькою діяльністю та індивідуальною діяльністю. Вони мають право на всі види забезпечення з державного соціального страхування, встановлені для робітників, службовців і членів кооперативів, за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України. Механізмами реалізації соціальної політики є також державна соціальна допомога – грошові виплати, субсидії та компенсації вразливим верствам населення, та державні соціальні гарантії безкоштовної медичної допомоги, безкоштовної освіти, доступного житла, культурних, оздоровчих закладів та ін.

Соціальна політика держави реалізується через соціальні програми, які базуються на законодавчо-нормативній базі країни, що забезпечує задоволення соціальних потреб, соціальний захист, соціальну безпеку, а це, в свою чергу, сприяє встановленню соціальної справедливості у громадянському суспільстві.

У роботі [4] стверджується, що поєднання проблем розвитку ринкових відносин із посиленням уваги до соціальних питань створює необхідні передумови для економічного оздоровлення, стабільного становища людини упродовж усієї трудової діяльності та після її завершення. Економічне зростання і підвищення добробуту населення – взаємопов'язані процеси. У табл. 1 наведено індекси основних соціально-економічних показників за 2015 – 2019 р.р. (у відсотках до попереднього року).

Таблиця 1.
Індекси основних соціально-економічних показників України у 2015 – 2019 р.р.
(відсотків до попереднього року)

Показник	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Валовий внутрішній продукт (у цінах попереднього року)	90,2	102,4	102,5	103,4	103,2
Валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу	90,6	102,9	102,9	103,9	103,8
Реальний наявний дохід населення	79,6	102,0	110,9	109,9	106,5
Продукція промисловості	87,7	104,0	101,1	103,0	99,5
Продукція сільського господарства	95,2	106,3	97,8	108,2	101,4
Капітальні інвестиції	98,3	118,0	122,1	116,4	115,5
Оборот роздрібною торгівлі	80,2	104,3	106,5	106,2	110,3
Експорт товарів та послуг	73,0	96,4	116,6	108,9	111,8
Імпорт товарів і послуг	70,7	103,7	123,6	115,3	106,7
Чисельність постійного населення (на кінець року)	99,6	99,6	99,5	99,4	99,4
Кількість зайнятих віком 15 -70 років	...	99,0	99,3	101,3	101,3
Кількість безробітних віком 15-70 років (за методологією МОП)	...	101,4	101,2	93,0	94,2
Середньомісячна заробітна плата номінальна	120,5	123,6	137,1	124,8	118,4
реальна	79,8	109,0	119,1	112,5	109,8

Джерело [9]

Як бачимо із табл. 1, валовий внутрішній продукт і ВВП у розрахунку на одну особу за аналізуемий період зростає. Виробництво продукції промисловості та сільського господарства в основному зростало, проте в окремі періоди незначно коливалось у сторону зменшення. Індекси середньомісячної заробітної плати як номінальної, так і реальної також зростали. Не дивлячись на достатньо оптимістичні дані, суттєвого зростання добробуту більшість громадян не відчула, що свідчить про недостатню ефективність соціальної політики держави. Можна запропонувати наступні шляхи її вдосконалення:

- Особлива увага повинна приділятися активній складовій соціальної політики держави. Працевдатним громадянам потрібно створити умови для продуктивної праці, забезпечити сприятливий клімат на робочих місцях, достойну заробітну плату. За рахунок податків буде наповнюватись державний бюджет, що дасть змогу забезпечити пасивну складову, а саме захист соціально незахищених верств населення.

- Пасивна складова соціальної політики повинна бути спрямована на підтримку тих громадян, які дійсно в силу ряду умов не можуть забезпечити собі рівень доходів, достатній для існування в межах мінімальних стандартів проживання.

- Цифровізація роботи соціальних служб з метою створення комфортних умов отримання соціальної допомоги людям, які її потребують.

- Соціальна політика держави повинна бути спрямована на соціальне забезпечення, соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я, освіту.

- Підтримки держави потребують також такі соціально орієнтовані сфери діяльності в країні, як харчова та легка промисловість, які виробляють важливі для людей продукти харчування, одяг та взуття.

Соціальна політика вирішальною мірою впливає на стратегію конкуренції держави на світовому ринку та конкурентоспроможність національної економіки, так як забезпечує розвиток людського потенціалу, соціальну стабільність у суспільстві, покращення інвестиційно-інноваційного клімату в країні.

Висновки. Соціальна політика є складовою внутрішньої політики держави. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм можливості отримати необхідні матеріальні, культурні та духовні блага. Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ та розбудови відносин між працівниками при їх створенні. Вона має специфічні особливості, такі як гуманістичне спрямування, орієнтованість на розвиток людини. Соціальна політика держави реалізується через соціальні програми, які базуються на законодавчо-нормативній базі країни. Соціальна політика впливає на конкурентоспроможність національної економіки, так як забезпечує розвиток людського потенціалу, покращення інвестиційно-інноваційного клімату в країні, соціальну стабільність та у суспільстві.

Список літератури.

1. Бондаренко С.М., Касич А.О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029> (дата звернення 19.02.2021)

2. Квітка А.В. Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf (дата звернення 19.02.2021)

3. Конституція України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.02.2021)

4. Лопушняк Г. С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.

5. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С.114-124.

6. Моторнюк У.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf (дата звернення 19.02.2021)

7. Про Глобальні цілі. Режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili> (дата звернення 19.02.2021)

8. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.

9. Статистичний щорічник України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf (дата звернення 19.02.2021)

10. Харченко Т.О., Бондаренко С.М. Місцеве самоврядування: європейський досвід реформування. *Ефективна економіка*. 2017. №3. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 19.02.2021)

References.

1. Bondarenko, S.M. and Kasych, A.O. (2017), "Using the concept of total quality management (TQM) in local self-government agencies", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 2, [Online], available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029> (Accessed 19 Feb 2021).

2. Kvitka, A.V. (2015), "The role of social policy in development of human potential", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, [Online], available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf (Accessed 19 Feb 2021).

3. Constitution of Ukraine, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 19 Feb 2021).

4. Lopushniak, H. S. (2011), *Derzhavna sotsialna polityka yak peredumova ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [State social policy as a prerequisite for economic development of Ukraine], LRIDU NADU, Lviv, Ukraine, P. 372.
5. Mnykh, M.V. (2015), "Social policy of our state in the conditions of associate membership of Ukraine in the EU", *Ukrainskyi sotsium*, vol. 3(54), pp. 114-124.
6. Motorniuk, U. (2016), "Social policy as needs of the welfare state", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 23–26, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf (Accessed 19 Feb 2021).
7. About Global Goals, [Online], available at: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili> (data zvernennia 19.02.2021)
8. Picha, V.M. and Turchyn, Ya.B. (2018), *Sotsialna polityka* [Social policy], Novyi svit, Lviv, Ukraine, P. 318.
9. Statistical Yearbook of Ukraine, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf (Accessed 19 Feb 2021).
10. Kharchenko, T.O. and Bondarenko, S.M. (2017), "Local government: reforming the european experience", *Efektivna ekonomika*, vol. 3, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5489> (Accessed 19 Feb 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.02.2021 р.